

Αριστούλα Ελληνούδη

15/12/2013

«Η ανάκριση» στο «Τζένη Καρέζη»

Μαρξιστής, επηρεασμένος ιδεολογοαισθητικά από το επικό θέατρο του Μπρεχτ, ο Πέτερ Βάις (1916 - 1982), το 1934, εγκαταλείπει τη γενέτειρά του, το Βερολίνο, και περιπλανιέται στην Αγγλία, στην Πράγα και μετά την εκεί εισβολή των ναζί, στη Σουηδία, όπου ασχολείται με τη ζωγραφική, το σκίτσο, τον κινηματογράφο και την πεζογραφία (χαρακτηριστικά βιοματικά πεζά του είναι τα «Σημείο φυγής», «Αποχαιρετισμός από τους γονείς», «Αισθητική της Αντίστασης», «Καταφύγιο», «Η κουβέντα τριών πεζογράφων»). Το 1948 γράφει το πρώτο θεατρικό του, «Ο πύργος». Έπεται η «Ασφάλεια» (1952). Πολέμιος των αδηφάγων κεφαλαιοκρατών, το 1963, παρουσιάζει το «Νύχτα με καλεσμένους». Το 1964 φημίζεται με το ανέβασμα του ιστορικού έργου «Η καταδίωξη και η δολοφονία του Μαρά» (ή «Μαρά- Σαντ»), με θέμα τον επαναστάτη δημοσιογράφο Ζαν - Πολ Μαρά. Ένα έργο «μανιφέστο», που διακηρύσσει την ανυποχώρητη επαναστατική ταξική πάλη μέχρι την ευόδωση της λαϊκής εξουσίας, χωρίς εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Εποχή Ψυχρού Πολέμου. Η ΟΔ Γερμανίας επιδιώκει, παντοιοτρόπως, την απόκρυψη των εγκλημάτων του ναζιστικού ιμπεριαλισμού και των ενοχών του γερμανικού κεφαλαίου. Στον κρατικό μηχανισμό της εγκολπώνεται πολλούς γνωστούς, και μη, ναζιστές. Σ' αυτή τη «δημοκρατική» Γερμανία, μετά από μακρόχρονο αγώνα θυμάτων του ναζισμού, διεξάγεται η Δίκη της Φρανκφούρτης (1963 - 1965). Πρωτεργάτης του μεταπολεμικού «θεάτρου ντοκουμέντου», ο Βάις παρακολουθεί, ανελλιπώς, τη δίκη. Αντλεί από αυτήν το ιστορικό υλικό του συγκλονιστικού «κλασικού», πλέον, έργου του «θεάτρου ντοκουμέντου», «**Η Ανάκριση**» (το πρωτοανέβασε το 1965 στην «Ελεύθερη Λαϊκή Σκηνή» του Βερολίνου, ο ομοϊδεάτης συνεργάτης του Μπρεχτ, Ερβιν Πισκάτορ). Στη δίκη αυτή ανακρίθηκαν 22 ναζί και κατέθεσαν περισσότεροι από 300 μάρτυρες, αρκετοί από τους οποίους ήταν επιζώντες από τα δύο κοντινά ναζιστικά στρατόπεδα στο Άουσβιτς

(Αουσβιτς I και II), στην τότε κατεχόμενη πολωνική κωμόπολη Οσφέντιμ. Επίκεντρο της δίκης έγινε το τεράστιας έκτασης στρατόπεδο Αουσβιτς II, ή Μπίργκεναου (έτσι λεγόταν η περιοχή με τα εργοστάσια γερμανικών εταιρειών. Λ.χ., της I C FARBEN, που παρασκεύαζε το δηλητήριο για τους θαλάμους αερίων, της ΚΡΟΥΠ, της J.A. Toph und Sonne, τεσσάρων εταιρειών που κατασκεύασαν τους θαλάμους αερίων, κ.ά. Στα εργοστάσια αυτά, μερόνυχτα, μεταφερόταν και δούλευε πλήθος κρατουμένων, πολλοί από τους οποίους υπέκυπταν εκεί από εξάντληση). Στο Μπίργκεναου εξοντώθηκαν πάνω από 6 εκατομμύρια άνθρωποι. Στο 1 εκατομμύριο - αριθμός μεγαλύτερος από οποιοδήποτε άλλο ναζιστικό στρατόπεδο - ανέρχονται οι νεκροί αιχμάλωτοι Σοβιετικοί στρατιώτες. Αμέτρητοι οι νεκροί κομμουνιστές. Και βέβαια αποσιωπάται, επιμελώς, ότι στις 13/9/1945 αμερικανικά αεροπλάνα, με το πρόσχημα του βομβαρδισμού των ναζιστο-εργοστασίων, διόλου τυχαία («λάθος» το αποκάλεσαν!!!) ισοπέδωσαν πλήρως το Μπίργκεναου. Ο Βάις, με τα ερωτήματα του προέδρου, των κατηγορών, τις καταθέσεις των κατηγορουμένων, των λιγοστών μαρτύρων υπεράσπισης και των πολυάριθμων επιζώντων θυμάτων του ναζισμού, συνθέτει ένα συνταρακτικό, ιστορικά αδιάψευστο «κατηγορώ» κατά του - άρρηκτα συνδεδεμένου και αλληλοτροφοδοτούμενου από το κεφάλαιο - ναζιστικού τέρατος. Η αναφορά των πραγματικών ονομάτων των κατηγορουμένων της δίκης και άλλων που κατονόμασαν οι μάρτυρες κατηγορίας, οι βιωματικές μαρτυρίες τους για τα βασανιστήρια, την ατομική και μαζική εξόντωση στο Αουσβιτς I και II, που παραπέμπουν σε όλα τα στρατόπεδα, συμπυκνώνονται σ' αυτό το υποδόρια ποιητικότητα «σκηνικό ορατόριο σε έντεκα τραγούδια» (έτσι το όρισε ο Βάις), με τα πρότυπα του μπρεχτικού επικού θεάτρου. Έντεκα σκηνές, υποτιλισμένες ως «τραγούδια», που αφορούν σε ισάριθμα εφιαλτικά μαρτύρια των κρατουμένων - λ.χ., «Τραγούδι για μαύρο τοίχο» (τοίχο των εκτελέσεων), τα κελιά απομόνωσης, τα ιατρικά και γενετικά πειράματα, τους θαλάμους αερίων, τα κρεματόρια. Έντεκα σκηνές, δομημένες σαν επεισόδια και χορικά, γι' αυτή την ιστορική τραγωδία που γέννησε το κεφάλαιο - γερμανικό και αμερικανικό - στον 20ό αιώνα. Το διαχρονικής διδακτικής αξίας έργο του Βάις υπηρετείται όπως αρμόζει στο ήθος του ντοκουμέντου αλλά και στην υπόγεια ποιητικότητά του, με την απέριτη σκηνοθεσία του Σταύρου Τσακίρη (ο ίδιος έκανε την απόδοση - επεξεργασία του κειμένου), το αφαιρετικά συμβολιστικό σκηνικό και τα κοστούμεια της

Θάλειας Ιστικοπούλου και, προπάντων, με την επιβλητική, χωρίς ίχνος «θεατρικότητας», υποκριτική του Κώστα Καζάκου (πρόεδρος δικαστηρίου). Με τις αντίστοιχες της αμετανόητης ναζιστικής ιδεολογίας, διαστροφής και συμπεριφοράς ερμηνείες των Κωνσταντίνου Καζάκου (πολύ καλός στον Σταρκ), Κώστα Μπάρα, Σπύρου Τσεκούρα, Ευθύμη Τσεκούρα και Δημήτρη Καλαντζή (συνήγορος υπεράσπισης). Και τις λιτής δραματικότητας ερμηνείες των Θόδωρου Γράμψα, Παύλου Ορκόπουλου, Εύας Κοταμανίδου, Τζένης Κόλια, Μαρίας Τζάνη και Γιάννη Γούνα (μάρτυρες - θύματα). Την καταγγελία του Βάις για την αλληλουχία καπιταλισμού - φασισμού εμπλουτίζει η εκφώνηση, στο φινάλε της παράστασης, από τον δημοσιογράφο Νίκο Μπογιόπουλο.

«Βούτσεκ» στο «Άττις»

Άρρωστος και διωκόμενος λόγω της επαναστατικής του δράσης, χαμένος στον ανθό της μοναδικά ελπιδοφόρας νιότης του, ο Γκέοργκ Μπύχνερ (1813 - 1836) λίγο πριν πεθάνει άρχισε να γράφει (δεν πρόλαβε να το τελειώσει) το αριστούργημά του, «Βούτσεκ». Ένα έργο «πρόδρομος» του γερμανικού εξπρεσιονισμού και «θεμέλιο» της μετέπειτα παγκόσμιας προοδευτικής δραματοουργίας, βασισμένο σε ένα πραγματικό πρόσωπο και γεγονός. Ο ιστορικός Βούτσεκ, ένας πάμφτωχος νέος, υπηρετώντας τη στρατιωτική θητεία ως κουρέας, σκότωσε από ζήλια την ερωμένη του, καταδικάστηκε και αποκεφαλίστηκε το 1824, στη Λειψία. Ο Μπύχνερ αξιοποιώντας το πραγματικό γεγονός, το αντιμετώπισε από ταξική σκοπιά. Πρώτιστος, αλλά όχι ο μόνος στόχος του ήταν να καταγγείλει την εξουθενωτική και εξευτελιστική εκμετάλλευση του ανίσχυρου οικονομικά και κοινωνικά λαϊκού ανθρώπου, την αναλγησία, τον κυνισμό, την απανθρωπιά, τη βία των εκπροσώπων και «οργάνων» της άρχουσας τάξης (λ.χ. στρατός, παπαδαριό, επιστήμονες). Ήθελε να αναδείξει και την ανάγκη κοινωνικής ανυποταγής των εκμεταλλευομένων. Ο Βούτσεκ του Μπύχνερ είναι ένας πάμφτωχος, αφελής, ασυνειδητοποιήτος κοινωνικά άνθρωπος, κουρέας στο στρατό. Ένας δύστυχος, που για λίγες δεκάρες εξευτελίζεται από τον διεφθαρμένο λοχαγό του, με τη συγκατάθεση αθλίων ανώτερων αξιωματικών και του υποκριτή στρατιωτικού ιερέα. Δέχεται, παθητικά, τα πάντα. Ακόμα και να χρησιμοποιηθεί ως πειραματόζωο του στρατιωτικού γιατρού, για λίγες ακόμα ψωροδεκάρες, για να έχει λίγη τροφή η, στερούμενη ακόμα και μια στοιχειώδη στέγη, αγαπημένη του Μαρία και το νόθο μωρό τους.

Άρρωστος από τις ταπεινώσεις, την ψυχολογική βία, τα ιατρικά πειράματα - του επιβάλλονται μακρόχρονη μπιζελοφαγία, διάφορα «καθάρσια» που καταλύουν τον οργανισμό και το νευρικό του σύστημα - αδυνατεί να ζήσει καλύτερα την Μαρία και το παιδί τους. Εξουθενωμένος, φθάνοντας σε παράκρουση, ο δύστυχος σκοτώνει την αγαπημένη του, μαθαίνοντας ότι τον απάτησε με έναν τυμπανιστή επειδή της χάρισε ένα σκουλαρίκι. Στρατευμένος με τους καταπιεσμένους ο Μπύχνερ «κραυγάζει» ενάντια στη διεφθαρμένη, εκμεταλλευτική, απάνθρωπη ταξική εξουσία, επισημαίνοντας όμως και την ανοχή και υποταγμένων σ' αυτήν λαϊκών στρωμάτων. Το ανέβασμα του «Βούτσεκ» απαιτεί σοβαρή ιστορικο-κοινωνική μελέτη, συστηματική δραματουργική και ιδεολογοαισθητική ανάλυση, σκηνοθετική και υποκριτική εμβάθυνση σε κάθε πρόσωπο του έργου. Σε αυτές τις απαιτήσεις ανταποκρίθηκε η προσπάθεια του θιάσου «Σημείο Μηδέν», του σκηνοθέτη Σάββα Στρούμπου και όλων των συνεργατών του για το ανέβασμα του έργου στο θέατρο «Άττις». Η παράσταση αυτή αποτελεί ένα ποιοτικό «άλμα» στην πορεία του ολιγόχρονου θιάσου. Έπαινο αξίζουν όλα και όλοι. Η ρέουσα μετάφραση (Ιωάννα Μεϊτάνη). Η καλαισθησία του απλού (επιδαπέδιου) σκηνικού και των κοστουμιών (Γιώργος Κολιός). Οι συμβολιστικοί ήχοι του ευρηματικότετου μεταλλικού μουσικού οργάνου που κατασκεύασε και παίζει ο Δαβίδ Μαλτέζε. Οι «ζοφώδεις» φωτισμοί (Χριστίνα Θανάσουλα). Το βίντεο (Χρυσάνθη Μπαδέκα). Η «ποιητικά» λιτή σκηνοθεσία, που «ενορχήστρωσε» την αισθητικά ομόθυμη και αισθαντικά ψυχοσωματική ερμηνεία των Μιλτιάδη Φιορέντζη (Βούτσεκ), Ελεάνας Γεωργούλη (Μαρία), Δέσποινας Χατζηπαυλίδου (Αντρές, Γιατρός, Λοχαγός, Θεατρίνος) και Δαβίδ Μαλτέζε (Αρχιτυμπανιστής, Λοχαγός).